

DNI ARCHITEKTÚRY A DIZAJNU V SLOVENSKEJ NÁRODNEJ GALÉRII 29/05-04/06/2023 V BRATISLAVE

WWW.DAAD.SK

Festival z verejných zdrojov podporil
fond na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

Generálny
partner DAAD

ARCHITEKTI
SEBO LICHY

Hlavní
partneri

SPP

Wienerberger

fenestra sk
OKNA • DVERE • FASÁDY

parkett
store

QUICK-STEP
FLOOR DESIGNERS

KONSEPTI

PEUGEOT

LIFEPARK
LIFE PARK - Video Company

Partneri
za development

ITB

JTRE

PENTA
REAL ESTATE

IMMOCAP

ARCHIKÓD
VAVRICA ARCHITEKTI

ALTO
REAL ESTATE

ise
Interiér & Exteriér

Partneri

GFI

BOU
baumb.com

Siniat

TAROS

vitra.

domark
interiors

NOVA

Speciální
partneri

Ministerstvo
KULTURY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

BRATISLAVA

BKIS

Bratislava - Slovak Museum

STU
FAD

pun
PROJEKT
UNIVERZÁLNE
NAPRÁVY

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

EUROPSKA UNIA
Európsky fond pre
regionálny rozvoj

S
K
Slovenská
Komora Architektov

Slovenská
národná
galéria

GMB

Artichoke
Film production

MOVIE MOVIE

Hlavní mediální
partneri

DENIK
N

ASB

PROJEKT
REVUE SLOVENSKEJ ARCHITEKTURY

BRACHINFO

Mediální
partneri

SAB

TOP_FASHION

Ttb
Top trends & lifestyle / lifestyle

in.ba

CITYLIFE.SK

BRATISLAVA.SK

daad.sk

Myšlienku DAAD
podporili

EO
BRATISLAVA

rainside

SVAG TO GO

Organizátori
DAAD

Goat Goat

CLUBOVKA

DAAD 2023

Keď sme na jeseň 2022 začali plánovať 14. ročník festivalu DAAD, ešte sme netušili, že sa s celým programom presunieme na nové miesto. Všetci sme mali za sebou ťažšie mesiace, doznieval covid, prišla vojna na Ukrajine. No keď sa v decembri pootvorila SNG, akoby sme vykročili z temna, akoby sa náhle objavil svetlý bod. Tento silný impulz prišiel práve včas. S nadšením sme v médiách sledovali správy so zábermi ľudí, ktorí si novú SNG naozaj užívajú. Mladé rodiny, učitelia so svojimi žiakmi. Bolo to ako obraz z inej planéty. Dôkaz, že túžba po kráse je stále živá. Uvedomili sme si, že aj my ako organizátori festivalu po trinástich rokoch potrebujeme zmenu, a nová SNG bola príležitosťou, ako naštartovať vlastné motivácie. Čo viac by sme si mohli priať než takéto zmysluplné spojenie festivalu architektúry a jedného z najvýznamnejších verejných stavebných investičných počínov na Slovensku?

Máme teda celý týždeň na to, aby sme novootvorenú SNG spoločne zažili a preskúmali počas kultúrnej udalosti venovanej architektúre a dizajnu. Vždy s iným hosťom, vždy s inou akciou, priestor, ktorý s festivalom obsadíme, nám vnesie do pamäti rôzne dojmy a zážitky. Veríme, že festival pritiahne ľudí, ktorí si SNG ešte pozrieť nebolí. A prídu aj tí, čo ju už navštívili. Nová SNG je stavba na viac pozretí. Architekti B. K. P. Š. a vedenie SNG predbehli realitu na Slovensku a galériu nastavili tak, aby sa stala živým kultúrnym spotom, miestom stretnutí a centrom pozitívnej deviácie. Kam sa nechodí len za umením, ale aj len tak, trebárs na kávu. Príď a uvidíš, čo zažiješ. A tak to má byť. Presne túto otvorenosť chceme podporiť aj festivalom DAAD.

Príbeh SNG dáva nádej, že aj taká náročná a výnimočná stavba sa na Slovensku môže zrealizovať a dotiahnuť do konca. Nádej, že môžeme veriť. Je to signál, že nie všetko je nám jedno a nie všetko sa musí používaním zničiť alebo zbúrať. Signál, že k architektúre verejného záujmu sa dá pristupovať s pokorou a rozvahou. Aj preto sme si povedali, že hoci architekti B. K. P. Š. už poskytli množstvo rozhovorov o SNG, na DAAD im a tejto stavbe venujeme slávnostný otvárací večer. Naša spoločnosť to potrebuje počuť ikskrát, zas a znova.

SNG sa preniesla aj do tohtoročnej vizuálnej identity DAAD. Je to vôbec prvý raz, keď sa miesto konania festivalu premieta do jeho loga. Vizuál DAAD 2023 je silný, tak ako silný dojem zanechá pohľad na červenú konštrukciu premostenia SNG. Nejde pritom len o koncept grafického riešenia, ktorý predstavuje štylizované fragmenty oceľových prvkov. Jestvuje totiž ďalšia rovina, ako sa na tento výtvarný motív pozeráť – oceľ je bežne chladná, hladká a tvrdá, tu však vďaka bravúrnej 3D štruktúre ukazuje niečo, čo bežne nevnímame. Je porézna, surová, ale aj prekvapivo poddajná. Akoby oceľ vybublala, bola živá. Dodanie výtvarného rázu niečomu, čo je pôvodne len kusom stavebného materiálu, možno vnímať aj ako odkaz na nový život SNG.

A čo sme teda pre DAAD 2023 naplánovali? Chipperfield to opäť nebude, hoci sme si priali, aby práve tento architekt s takým ohromujúcim záberom projektov kultúrneho, spoločenského a environmentálneho významu prišiel do Bratislavy predstaviť svoju prácu a myslenie. Možno nabudúce. Každý hosť festivalu však reprezentuje osobnosť so značným socializačným momentom. Aj v minulosti boli nadaní ľudia širokospektrálne autority a okrem svojej hlavnej profesie rozvíjali aj ďalšie schopnosti či oblasti života. Tak ani architekti alebo ďalší tvorcovia, ktorých sme pozvali do Bratislavy, nie sú len pozoruhodní vo svojej hlavnej pracovnej náplni, ale zároveň vyučujú, publikujú, prednášajú či aktivizujú rôzne témy a spoločenstvá. Hostia DAAD reflektujú vnímanie architektúry nás organizátorov a toho, čo v nej považujeme za dobré a správne. Zaujíma nás architektúra, ktorá má potenciál zotrvať a stať sa trvalou hodnotu. Architektúra ako vec verejná aj staré známe tvrdenie, že architektúra je matka umení. A ako v jednom rozhovore spomenul Martin Huba, každý by sa mal kultivovať a objavovať to pekné, umením pestovať vlastnú ľudskosť. Festival DAAD je na to dobrá príležitosť.

Táňa Kollarová a Števo Polakovič

DAAD 2023 / Dni architektúry a dizajnu // DAAF 2023 / Dni architektúry a filmu www.daad.sk // Organizačný tím festivalu Tatiana Kollarová, Štefan Polakovič, Ladislav Kollar / organizátori, Alexandra Kollarová / PR a komunikácia, Matej Chudic / produkcia, Matúš Buranovský / vizuálna identita // Špeciálna príloha Denníka N Elena Alexy / editorka, Soňa Ševčíková / grafický dizajn a sadzba, Andrea Vargovčíková / jazyková úprava // zadané do tlače 25. mája 2022 // samostatne nepredajné

Kompletný program festivalu DAAD 2023 nájdete na www.daad.sk.

Ak sa zbúra verejná budova, žiadna iná ju nenahradí

Teoretická architektúra a profesorka Henrieta Moravčíková už niekoľko desaťročí skúma a hodnotí architektúru na Slovensku. Od roku 1995 vedie tím oddelenia architektúry Historického ústavu SAV, ktorý často počuť, keď nejakej budove hrozí necitlivý zásah alebo zničenie.

„Je to šťastná zhoda okolností, že náš tím tvoria ľudia, ktorí považujú za samozrejmé hovoriť o svojich poznatkoch verejne. Ak sme raz presvedčení, že nejaká budova má hodnoty, ktoré stoja za to, snažíme sa ju obhájiť,“ vraví Moravčíková.

Diskusný formát EGO ste niekoľko rokov moderovali, tento rok budete na strane hostky. Ako sa cítite na opačnej strane?

Nie je to pre mňa veľmi komfortný pocit, preto som sa to snažila nastaviť tak, aby sme tam boli spolu ako tím oddelenia architektúry. Je to pre mňa dôležité a dosť si na tom zakladám. Navyše, môjho „egoizovania“ je tento rok už trochu veľa.

Vlani vyšiel knižný rozhovor, ktorý s vami robil Patrik Garaj. Priviedlo vás to k nejakej spätnej reflexii či k predsavzatiam?

Je to práve spomínaná dôležitosť tímu, ktorú si s diskusiou EGO aj v súvislosti s touto knihou uvedomujem. Keď je človek zahĺbený do svojej práce a vidí, čo všetko chce ešte urobiť, nie vždy si uvedomuje, že na to potrebuje aj ďalších. Som veľká individualistka, neraz veľmi netolerantná k svojmu okoliu a táto sebareflexia, ktorá vďaka knihe prebehla, mi umožnila lepšie vnímať hodnotu spoločenstva. Neviem, či sa to už premietlo do môjho správania, to by museli povedať kolegovia, no snažím sa.

A ak ide o prácu – priam ma šokovalo, ako veľa sme toho urobili a čo všetko sa nám podarilo. Nikdy som to takto z odstupu nevidela. Bežne ideme z jednej úlohy do druhej bez toho, aby sme sa na chvíľu zastavili a vychutnali si, že sa nám niečo podarilo. Okamžite sa vrhneme do nového šialeného dobrodružstva. Ale či sa to touto reflexiou zmení, to si netrúfam povedať.

Čo bol zlomový moment, v ktorom sa ukázalo, že architektúru nebudete robiť, ale skúmať?

Rada špekulujem. Mám rada premýšľanie, spochybňovanie procesov, ktoré sa viažu na architektonickú tvorbu. Súčasne si myslím, že som zdatnejšia vo verbálnom a písomnom prejave než v architektonickom remesle. Tak som to cítila už na vysokej škole, keď som videla niektorých kolegov, zdatných kreslárov so skvelým priestorovým uvažovaním – to neboli moje silné stránky. Snažím sa na seba pozerieť realisticky, preto sa usilujem zúročiť to, v čom som podľa mňa dobrá.

A ak ide o zlomový moment, bol ním pre mňa príchod do Slovenskej akadémie vied po absolvovaní univerzity. To bolo pre mňa neuveriteľné. Kým v škole bola architektúra remeslo, v SAV sa zrazu o architektúre donekonečna rozmýšľalo a rozprávalo. To mi otvorilo nový svet.

Školu ste končili s pamiatkarskou témou, neprišli sme teda o zdatnú pamiatkarku?

To by som nepovedala. (Smiech.) Ale je pravda, že v diplomovej práci som sa venovala historickým pamiatkam, ktorým sa dnes nevenujem prakticky vôbec. Táto oblasť by ma možno aj lákala, no nemala som príležitosť vyskúšať si ju. Akadémia bola pre mňa na začiatku „z núdze cnosť“, ale ukázala sa ako to pravé. Neviem, či by som dokázala pracovať v pamiatkovej sfére, keď vidím, koľkým formálnym obmedzeniam pamiatkari čelia. Musí to byť náročné. Akademický svet je v tomto smere veľmi slobodný.

Kritika (architektúry) je pomerne nevďačná činnosť, najmä na našej malej scéne. Pri architektúre sa mi zdá ako zvlášť náročný faktor času. Nepotrebuje dom aspoň niekoľko rokov, aby sme dokázali posúdiť, či funguje a či je dobrý?

Absolútne, ale súčasne to nevylučuje, že ho nemôžeme hodnotiť aj okamžite. Architektúra sa dá hodnotiť už vo fáze návrhu, pretože dokážeme povedať, nakoľko zapadá do aktuálnej diskusie, či ju niekam posúva, aké estetické parametre prináša. Na hodnotenie toho, čo dom priniesol svojim užívateľom, ale aj svojmu okoliu, si treba počkať. Neraz sa stane, že aj na prvý pohľad banálne domy prinášajú mestu hodnotu.

Máte skúsenosť, že ste v priebehu rokov pri nejakej budove alebo fenoméne zásadne zmenili názor?

Podobné skúsenosti má asi každý, kto píše o architektúre. Pre mňa je to obdobie prelomu 80. a 90. rokov, keď sme spolu s kolegami deklarovali obrodu slovenskej kritiky architektúry. Veľmi kriticky sme reflektovali aj dedičstvo po vojnového modernizmu a zaoberali sme sa tým, ako modernistické objekty vstupovali do historickej mestskej štruktúry.

V tomto duchu sme spolu s Martinom Maškom napísali text o budove Najvyššieho súdu od Vladimíra Dedečka a boli sme k nemu dosť nemilosrdní. Keď sme pred pár rokmi chystali knihu *Bratislava (ne)plánované mesto*, opäť som sa na ten text pozrela a uvedomila som si, že dnes sa na ten dom pozerám inými očami. Mám viac informácií o súvislostiach toho projektu aj o urbanistických zámeroch v území. Išlo o starší zámer koncipovania vnútorného mestského okruhu. Moderní urbanisti a architekti v jeho priestore situovali veľké reprezentačné stavby. S takým zámerom pracoval aj Dedeček v prípade Najvyššieho súdu.

Takýchto príkladov by som isto našla viac, ale pri mnohých iných si aj dnes hovorím, že to sedí, že sme to vystihli. A sú aj iné príklady – spolu s viacerými kolegami sme sa napríklad nadšene vyjadrovali o sklenenom dome v Stupave

od Jána Studeného a Davida Kopeckého. Považovali sme ho za erupciu priam avantgardného uvažovania v architektúre, no jeho majiteľ ho do piatich rokov totálne zamuroval a dom prakticky zmizol. Čo to znamená? Mýlili sme sa? Nepovedala by som. Ten dom bol skvelý a to, že zmizol, nie je vysvedčenie kritikov, ale skôr vlastníka.

Oddelenie architektúry, ktoré vediete, je vďaka svojim názorom a výsledkom výskumu veľmi aktívne a prítomné vo verejnom priestore. Bolo to vedomé rozhodnutie alebo sa to tak skrátka stalo?

Prvým zlomovým okamihom, ktorý nám umožnil vyjsť z našej „slonovinovej veže“, bola veľká monografia *Architektúra 20. storočia*. Vtedy sa u nás naakumulovalo také množstvo poznatkov, že sme mali potrebu zverejniť ich, aby sme šírili osvetu, aké veľké dedičstvo modernej architektúry na Slovensku máme – a vtedy vznikla aj prvá schéma registra architektúry.

Druhým zlomovým okamihom boli, žiaľ, ohrozenia, ktorým moderná architektúra začala čeliť. V tom čase sa v oddelení stretli kolegovia a kolegyne, ktorí považujú za samozrejmé hovoriť o svojich poznatkoch a názoroch verejne. Takže je to skôr šťastná zhoda okolností. Istú rolu v tom, samozrejme, zohráva i to, že toto svoje „aktivistické naladenie“ uplatňujeme aj v bežnom občianskom živote, čo napokon iba reflektuje spoločenský vývoj.

Situácie, do ktorých vstupujete, sú často živé „kauzy“ s množstvom aktérov od súkromných vlastníkov po verejnú správu. Nakoľko zvažujete alebo spätne prehodnocujete, kde má vaša reakcia zmysel?

Vôbec nekalkulujeme. Myslím, že by sme tým svoju prácu sami spochybňovali. V pozadí je možno až idealistický boj za hľadanie pravdy. Ak sme raz presvedčení, že nejaká budova má hodnoty, ktoré stoja za to, snažíme sa ju obhájiť. Pravdaže, neraz zistíme, že je to osie hniezdo s množstvom problémov, ale zatiaľ to nikdy neprekročilo rámec slobodnej diskusie. Naši oponenti síce dokážu aj prostredníctvom platenej inzercie či rozličných foriem ovplyvňovania verejnosti vyvíjať protitlak, ktorému často nedokážeme čeliť, lebo na to nemáme mechanizmy ani prostriedky, no nedá sa povedať, že by nás to odradilo.

Platí, že najlepší architekti dokážu o svojej práci aj zaujímavo a presvedčivo hovoriť, a to je, napokon, aj jeden z dôvodov, prečo sa im darí navrhovať a stavať veľké projekty?

Nedá sa to povedať výlučne. Nevieme síce, ako architekti v minulosti dokázali debatovať niekde pri pive a obhájiť svoje projekty pred investormi, no vieme, že len málokto z nich dokázal svoje myšlienky formulovať do textov. Je pravda, že tvorba tých, ktorí to dokázali, bola v súlade s ich textami, ktoré boli rovnako dobré a zaujímavé.

Porovnajte však napríklad Fridricha Weinwurma a Emila Belluša. Kým Weinwurm vedel veľmi dobre písať a zjavne to bol človek, ktorý bol argumentačne zdatný a dokázal presvedčiť verejnosť aj kolegov o svojich názoroch, Belluš bol skôr uzatvorená osobnosť a písal minimálne. A ak predsa, neboli to brilantné texty. Napriek tomu robil vynikajúcu architektúru. Určite však platí, že ak je architekt verbálne zdatný, môže mu to pomôcť. A zároveň to môže byť nebezpečné, lebo investora môže presvedčiť o veciach, ktoré nemusia byť správne, takže je to zbraň – na obranu aj na útok.

Od roku 2014 ste so svojím tímom vydávali Ročenku architektúry, ktorá sumarizovala vždy dvojročné dianie na architektonickej scéne. V týchto dňoch vychádza Správa o stave slovenskej architektúry. V čom sa líši?

Uvedomili sme si, že formát ročenky nie je veľmi vitálny, ak nemá tradíciu. V akademickom prostredí sme zvyknutí skôr na „správy“, a tak sme siahli po tomto žánri. To, o čo nám ide, v princípe súhlasí s tým, o čo sme sa usilovali aj v ročenke – snažíme sa prinášať informácie o architektúre z väčšieho odstupu.

Prostredníctvom rôznych online portálov a sociálnych sietí sa dnes rýchlo dozvieme, kde sa čo zrealizovalo. Nám ide o reflexiu a zachytenie celostnejšieho obrazu. Preto sme čiastočne upustili aj od hodnotenia konkrétnych diel a snažíme sa skôr pomenovať trendy, ozrejmiť kľúčové javy, ktoré sa na architektonickej scéne odohrávajú, a upozorniť aj na miesta, v ktorých sa architektúra konfrontuje so spoločenským dianím. Preto sme oslovili napríklad Silvestra Lavríka, ktorý píše o pamätníkoch a politike vo verejnom priestore, alebo kolegyňu Linu Degtyaryovú z Užhorodu. Píše o dianí na Ukrajine, ktorej vo vojne miznú pred očami mnohé dôležité pamiatky.

Jana Močková

Foto: Petra Rjabínin

Južná fasáda Přírodovědecké fakulty UK od Vladimíra Dedečka sa po odstránení sklomozaikového obkladu zatepluje a omieta. Signálne geometrické objekty stratili pôvodnú podobu.

Geometrický reliéf na bočnej fasáde Matematicko-fyzikálnej fakulty UK od Vladimíra Dedečka bol pôvodne obložený sklomozaikou. Tú nedávno nahradili priskrutkované fasádne dosky.

Kam až dosvieti rekonštrukcia SNG?

Iba nedávno po rekonštrukcii opäť otvorili areál Slovenskej národnej galérie a po rokoch čakania stále trochu prekvapuje otvorený pohľad na nádvorie bez stavebného ruchu. Mnohé je ešte v procese a na komplexnejšie odborné recenzie si musíme počkať. Stojí za to nahliadnuť aj na širšie vzťahy – ako a či dianie okolo rekonštrukcie ovplyvnilo naše uvažovanie o architektúre a kultúrnom dedičstve a či „dosvietilo“ aj na iné diela, na ktoré sa tak neupriamuje pozornosť.

Po rokoch som si znova prečítala záznam z diskusie *Budúcnosť premostenia, budúcnosť SNG?*, ktorú vtedajšia generálna riaditeľka Katarína Bajcurová zvolala na 21. marca 2001 do čerstvo uzavretého premostenia. Diskusia bola dlhá a miestami napätá, odznali aj prekvapivé vyjadrenia niektorých zástancov búrania. Oveľa väčší však rezonujú uvážlivé slová architekta Jaroslava Kiliána: „Možno o dvadsať rokov bude niekto kritizovať a chcieť búrať terajšie veľké projekty... Tento objekt je svojím konceptom výnimočný tým, že od počiatku vzbudzuje diskusie. Predpokladám, že o takých dvadsať rokov, keď sa budú hľadať objekty, ktoré sú význačné svojou koncepciou pre šesťdesiate-sedemdesiate roky, bude táto budova navrhnutá do zoznamu kultúrnych pamiatok.“ (cit. Projekt č. 2/407/2001, s. 8).

Vyjadrenia J. Kiliána a ďalších, ktorí sa vtedy postavili za rekonštrukciu a proti búraniu sú aktuálne aj dnes. Ved' nejde „iba“ o SNG. Diela zo 60. až

70. rokov zostarli. Ktoré z nich prežili? Ktoré boli navrhnuté na vyhlásenie za pamiatky (NKP) a je vôbec potrebné a možné všetky hodnotné diela za pamiatky vyhlasovať?

Kultúrnym dedičstvom bezpochyby sú aj diela Vladimíra Dedečka. Jedného apríla 2014 bol za národnú kultúrnu pamiatku vyhlásený areál SPU v Nitre, architekti Rudolf Miňovský a Vladimír Dedeček za realizáciu v roku 1965 získali Cenu Dušana Jurkoviča. V súčasnosti sa pripravuje jeho rekonštrukcia. V roku 2015 sa V. Dedeček po viacnásobných nomináciách stal laureátom Ceny Emila Belluša za celoživotné dielo. Areál SNG bol v roku 2016 prezentovaný na Bienále v Benátkach ako „vyzvanie do tanca s architektúrou“.

Odborné uznanie je jedna vec, na druhej strane je každodenný pohľad na verejnú tvár budov. V Galérii mesta Bratislavy pracujeme na dlhodobom projekte Umenie mesta, ktorý sa zameriava na mapovanie diel vo verejnom priestore. Cieľom je upriamiť pozornosť aj na výtvarné diela spojené s architektúrou, ako sú mozaiky, reliéfy či sochy na fasádach, v širšom ponímaní aj na vzhľad budov a mestských priestorov. Ak sa z toho uhla pozrieme na odkaz architekta Dedečka, zisťujeme, že aktuálny pohľad z bratislavskej ulice nie je idylický. Na bočnej fasáde Incheby sa už roky vyníma svojvoľne vyrezané okno. Na jednej z najpôsobivejších Dedečkových stavieb, dnešnom sídle Sociálnej poisťovne na Záhradníckej ulici, sú nádherné konštrukčné fazety prekryté zbytočnými billboardmi. Odstránili sa aj exteriérové deliace steny z tvaroviek, čím areál stratil pôvodný vzhľad. Z Národného archívu opadáva obklad a tak ďalej.

Uvedené príklady síce nevyzerajú pekne, no náprava je možná. Iná situácia je v univerzitnom kampuse Staré Grunty v Mlynskej doline, ktorého koncept navrhol Vladimír Dedeček začiatkom 60. rokov. Aktuálne obnovujú budovy dvoch fakúlt Univerzity Komenského. Dedečkov rukopis je tu prítomný od premysleného zakomponovania do svahovitého terénu cez architektúru budov až po výtvarné prvky na priečeliach. V prípade PriF UK sú to tri červeno-biele geometrické objekty na južnej strane pavilónov. Bočné fasády jedného z pavilónov FMFI UK zas členia rytmizované geometrické reliéfy. Z utilitárnych fasád tu architekt vytvoril elegantnú veľkoplošnú kompozíciu, ktorá pred niekoľkými rokmi zaujala aj rakúsku fotografku Herthu Hurnausovú. O výtvarných detailoch by sme vlastne mali hovoriť už v minulom čase. Budovy boli pôvodne obložené červenou a bielou sklomozaikou a sivou bridlicou. Mozaikové obklady boli nedávno obité a nahradené v jednom prípade fasádovými obkladovými doskami, v druhom polystyrénom a konfekčnými omietkami, z jednej strany pavilónov červenými a bielymi, z druhej strany zelenými a žltými. Celé to pripomína prvé zatepľovanie panelákov v 90. rokoch. Výsledkom takéhoto prístupu je, že „zateplené“ boli nielen steny, ale aj výtvarné detaily. Zatepľovači nepochopili pointu a precízne proporcie a farebné kombinácie nemilosrdne prekryli. V prípade PriF UK ešte pridali klampiarsky „tuning“ v podobe množstva malých čiernych striešok.

Ako sa takéto neprimerané zásahy do architektúry mohli udiat? Zrejme treba pátrať v spleti procesov okolo dotácií, eurofondov a verejných obstarávaní. V tomto prípade sa obišla možnosť vyhlásenia súťaže návrhov, ktoré by posudzovala odborná porota. Tu nestačí odvolávať sa na kritérium najnižšej ceny. Zákon o verejnom obstarávaní síce usporiadanie súťaže návrhov neprikazuje, ale z § 119 – 125 jednoznačne vyplýva, v akých prípadoch by sa mala uskutočniť. Dobré pripravená súťaž predstavuje šancu na vznik kvalitného návrhu novej architektúry, ako aj obnovy či dostavby existujúceho diela.

Rada by som dúfala, že obe špičkové fakulty, kde učia aj vedci svetového formátu, dostanú aspoň kvalitné interiéry a upgradované výskumné pracoviská. Aktuálne správy, že vysokého funkcionára, bývalého dekana PriF UK, prichytili pri preberaní úplatku v súvislosti s preberaním vykonaných stavebných prác (!) na oboch fakultách, však nie sú dôvodom na optimizmus. Obité sklomozaiky sa zatiaľ povalujú v blate a sutine okolo stavby...

Joja Droppová

B. K. P. Š. – MARTIN KUSÝ, PAVOL PAŇÁK, MARTIN KUSÝ ML. /SK/

Slovenské národné divadlo, Národná banka Slovenska, Veľvyslanectvo SR v Berlíne a pomerne nedávno ďalšia dôležitá inštitúcia celoštátneho významu – zrekonštruovaná Slovenská národná galéria v Bratislave, v ktorej stáli pred náročnou misiou postarať sa o dielo majstra Vladimíra Dedečka a sprítomniť ho. Úlohy, pred ktorými sa neraz ocitajú, vyžadujú nasadenie a trpezlivosť, aké nie sú dané každému. Dlhé roky práce, nádej, ale aj bojovného argumentovania v záujme precízneho výsledku.

Celú ich tvorbu spája mimoriadne dôležitý dôraz na detail. Nezabúdajú naň ani pri jemnom interiéri, ani pri brutalistickej stavbe. Architektonický ateliér B. K. P. Š. s históriou siahajúcou do roka 1990 v súčasnosti predstavuje jedno z najvýraznejších viacgeneračných autorských zoskupení na Slovensku s potenciálom, ktorý vždy vzbudzuje údiv a otvára nové horizonty.

O staronovosti novej SNG

Prešpurským mešťanom nevoňalo, že musia ubytúvať vojakov, preto im postavili kasárne. Chladne drsné, trochu podobné štvorkrídlovému kláštoru. Sem-tam ich zalial Dunaj, lebo stáli celkom pri brehu. Asi aj preto ich nazývali vodnými. Predné krídlo ešte stihli zbúrať, kým pofebruárová moc nepridelila zvyšok budovy novozriadenej Národnej galérii. Upravili ich, no bolo jasné, že nebudú stačiť.

Architekt Vladimír Dedeček navrhol rozšírenie, no povedali mu: Smelšie! Jemu, zamilovanému do veľkých riešení, nebolo viac treba – vymyslel vznášajúce sa krídlo-most s rozponom 74 metrov. Po novembri sa jeho diela stali stelesnením hurá veľkorysosti a šlendriánstva a boli aj takí, čo by drzé krídlo zbúrali. Bolo v ňom zima, a keď pršalo vonku, pršalo i vnútri. Preto ho v roku 2001 museli odstaviť.

O tom, ako ďalej, rozhodla súťaž, ktorú vyhrali skúsení stavitelia dvoch národných svetlíc – divadla a banky – Martin Kusý a Pavol Paňák. Rozbúrené city vychladli a uznalo sa, že nebudeme s vodou vylievať z vaničky aj dieťa, iba ho lepšie zaopatríme. Most nám totiž medzitým zopár svetových architektonických kapacít aj pochválilo.

Obnova trvala dlho, predlho. Architekti sami priznali, že to aj pomohlo. Napokon zvolili menej radikálne riešenia, než pôvodne zamýšľali. No veď aj o čosi zostarli a aj to zohralo svoju rolu, ako priznal Martin Kusý.

Výzva „obnoviť a zlepšiť“ znamenala, že riešenie muselo vychádzať zo zložitej harmonizácie stereotypných kasárenských chodieb a zadných múrov, z obnovy pyšného mosta a z kultivácie ďalších sebavedomých, no málo laďiacich zásahov. Nehodili sa sem ani ortodoxné pamiatkarské predstavy, že nové sa musí jasne odlišiť od starého. Ako sa to dá, keď už aj premostenie je vlastne staré? Má už pol storočia, čo býva hranica uznania za pamiatku. Napokon, veď aj socialistická perióda je našou históriou. To si vždy budeme gumovať z pamäti nedávne, nevelmi radostné desaťročia? Domy za to až tak nemôžu. Argumenty tohto druhu pri Istropolise boli slaboduché. Pri SNG sa múdro nevychádza z častej ilúzie, že to, čo je nové, je automaticky a vždy aj lepšie. Tu sa spája staré s novým, niekedy zreteľne, inokedy celkom skryto. Nový povrch premostenia je očividný, zatiaľ čo to, že v nenápadnom podlažnom terasse sú aj kúsky travertínu z niekdajších obkladov, postrehne málokto. Obdivuhodnú kultiváciu zažili hliníkové lamelové obklady premostenia. Hliník je večný, škoda ho zahodiť, a tak sa zrodil nápad obložiť ním nový objekt depozitu v úzadí. To je ten, z ktorého pri vstupe na nádvorie vidíte jeho vrchnú časť. Krikľavé plochy zjemnilo mozaikové miešanie bielych a červených úsekov. Vlk je sýty a koza celá, len trochu mozaikovitá.

Nová SNG so svojou harmonickou staronovosťou je skutočne mimoriadne dielo. Napravili sa minulé chyby, omyly a neúspechy, zjemnila sa drsnosť, ale zachovali sa charakteristické črty nielen fádnych kasární, ale aj rozšafnej dostavby. Obnovená SNG je skvelou ukážkou, ako sa dá i naša vcelku krátka a nie vždy nablýskaná história rešpektovať (veď čo už s ňou narobíme), ako sa dá kultivovať a ako sa na nej dá kontinuálne stavať. (Ne)plánovaná Bratislava (ako ju nazvala H. Moravčíková), naše všelijako a nie vždy šťastne prevrstvované hlavné mesto, dostala objekt s tromi vrstvami. Tentoraz brilantne a majstrovsky scelenými.

Niekoľko by sa mohol spýtať, či sme si nemali postaviť celkom novú, novučičkú SNG, ideálnu a dokonalú. No architektonická obec už poväčšine tuší, že predstava o takomto dokonalom ideáli je zradná. Veď hneď po prúde Dunaja je jedna skvelá novučičká galéria – Danubiana. Ani tá však nevznikla ako nejaký normovaný ideál galérie, jej architektúra sa inšpirovala okolím – vodou, loďami, vlnením. A hoci je nová, aj ona už má svoje časové vrstvy – stavali ju vo dvoch etapách. SNG má tých vrstiev o poznanie viac a práve taká Národná galéria, ktorá má s napätím i s hlbokým porozumením pospájané staré, nevelmi dávne i celkom nové priestory, je ideálne miesto na vystavovanie umenia – starého, nedávneho i súčasného.

Matúš Dulla

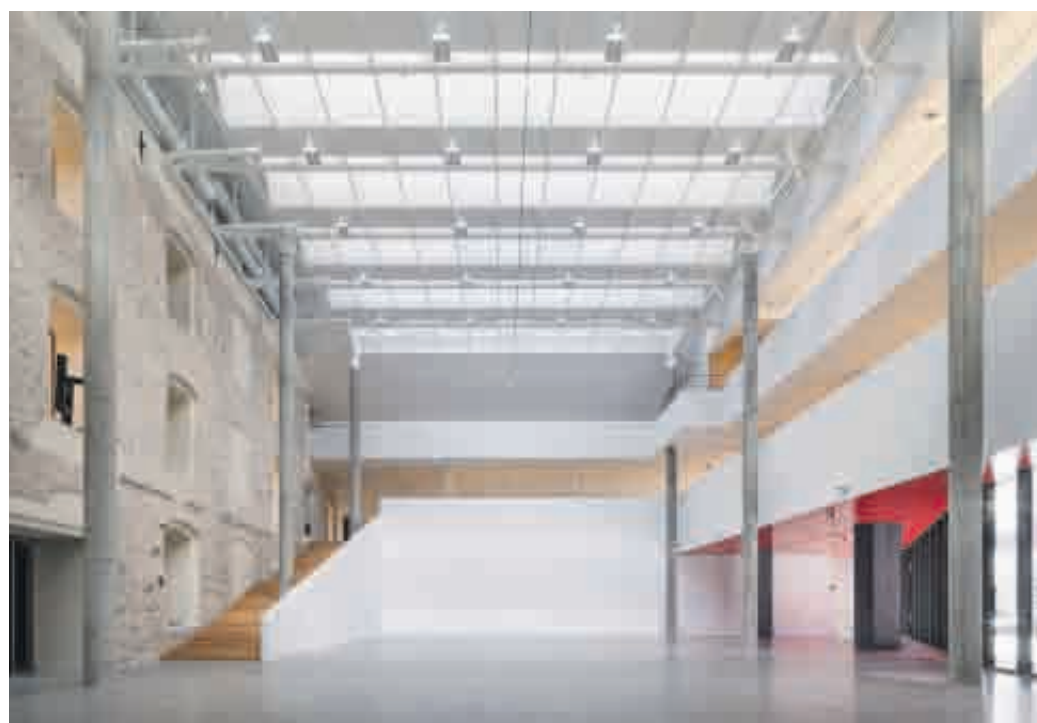
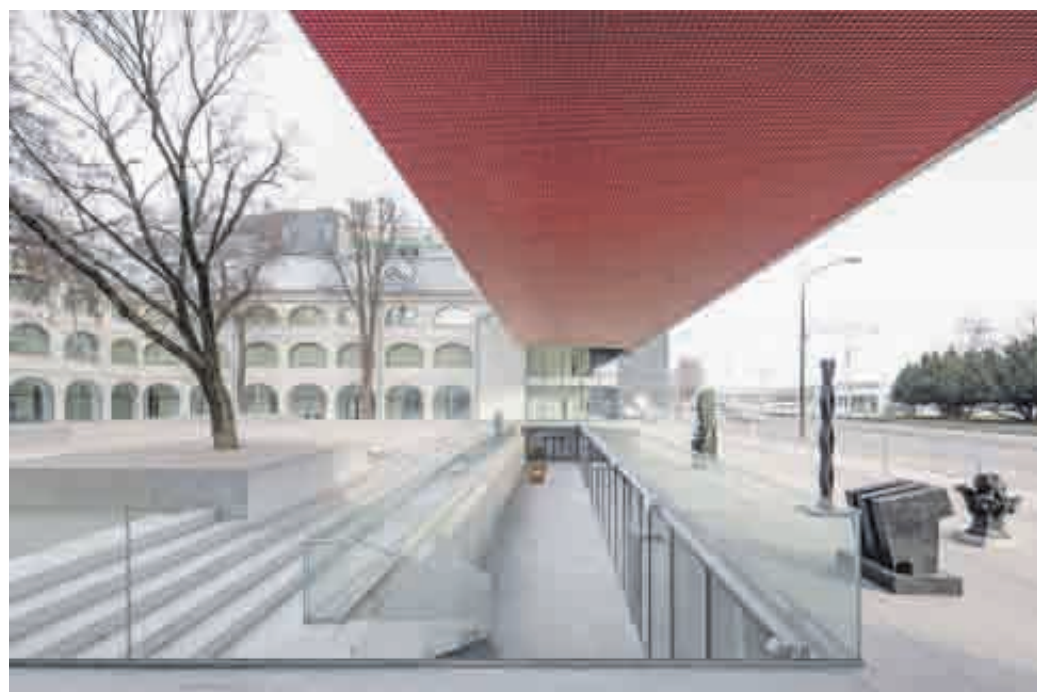

Foto: Matej Hakár

Arrhov Frick /SE/

Arrhov Frick je štokholmský architektonický ateliér, ktorý v roku 2010 založil Johan Arrhov a Henrik Frick. Od roku 2017 sa partnerom stal aj Carlos Nieto. V portfóliu tohto ateliéru nájdete široké spektrum projektov a realizácií, ktorých spoločným menovateľom je jasný, čitateľný rukopis s „dôrazom na ideologickú a programovú jednoduchosť“ stvorenú okrem iného prostredníctvom jasnej funkcionality, konštrukčnej logiky, úspornosti a adaptability. V tomto kontexte sa nesie aj rozhovor s Johanom Arrhovom.

Vaše projekty vykazujú vysokú úroveň usporiadanosti a štrukturálnej jasnosti. Aký význam má pre vás využívanie modularity?

Snažíme sa vnímať architektúru ako zázemie alebo ako časť infraštruktúry na rôzne formy aktivít, bývanie a samotný život, a to bez presného vymedzenia použitia alebo bez príkazov, ako by ľudia mali žiť. Sme svedkami spoločenských zmien, viaceré zaužívané spôsoby správania môžu byť dnes otáznе a pravdepodobne ich bude potrebné zmeniť. Napríklad pri stavbe domu musíte presne vypočítať počet krytých parkovacích miest, čo predstavuje podmienku výstavby. Využívanie áut sa v najbližších rokoch pravdepodobne drasticky zmení, čoho dôsledkom môže byť úpadok rozsiahlych prízemných garáží, ktoré sa budú dať len ťažko inak využiť. Preto sa vo svojich projektoch snažíme navrhovať parkoviská tak, aby sa podobali iným typom priestorov, aby sa dali ľahko transformovať na iné využitie. To možno docieľiť aj malými nastaveniami ako napríklad stropná výška, možnosť prirodzeného osvetlenia, voda, zariadenia inštalácií atď.

Aký dôležitý je pre vás život užívanej budovy?

Život robí budovu. Každý je iný a v tom je tá krása. Vidieť život a zažívať život vnútri budov a v ich okolí je príjemné, rovnako ako sledovať, ako sa veci vyvíjajú a užívajú novými spôsobmi. Neradi rozhodujeme, ako majú ľudia žiť. Chceme im dať len nástroje, vďaka ktorým by mohli byť slobodní. Preto sme sa rozhodli zachytiť svoje realizácie fotograficky (spolupracujeme s vynikajúcim Mikaelom Olssonom) ešte predtým, ako ich ľudia začnú používať. Tieto snímky teda neposkytujú obraz nejakého konkrétneho scenára, ale majú ponechať na divákovi, aby si predstavil, čím by sa priestor mohol stať.

Môžete sa podeliť o nejaký príklad zo svojich realizácií, keď vás príjemne prekvapilo, ako obyvatelia stavbu nečakane používali alebo upravili?

Áno, určite. No ešte zaujímavejšie by mohlo byť, ako sa budovy menia už počas výstavby. Napríklad jedna z našich obytných realizácií zmenila plány a svoj obsah štyrikrát od začiatku výstavby. Trh a náklady na výstavbu boli na začiatku projektu dané, no drasticky sa menili v závislosti od pandémie a iných externých okolností. Na začiatku procesu sme vyhrali súťaž, v ktorej sme navrhovali postaviť budovu ako drevostavbu. Náhle sa stala príliš drahou, preto sa tá istá konštrukcia zmenila na prefabrikovaný betón, len sa upravili rozmery. Pôvodne sa v bytovom dome navrhlo celkovo 40 bytov. Potom počet narástol až na 65 bytových jednotiek, a to už bol postavený skelet. Dnes je tam napokon 48 bytov. Nosná konštrukcia, raster okien aj vnútorné inštalácie boli flexibilné, preto sa dal obsah budovy výborne meniť podľa potreby. Podobné veci sa dejú často a je to niečo, čo nás fascinuje. Fascinuje nás hľadanie systému alebo štruktúry, ktoré dokážu odolávať zmenám a adaptovať sa.

V našom lokálnom kontexte (bývalý východný blok krajín železnej opony) si pojmy modularita a prefabrikácia vyslúžili nie príliš priaznivé konotácie. Ako by ste niekoho presvedčili, že modularita alebo opakovanie môžu byť v architektonickom návrhu prospešné?

Nie je až také zložité presvedčiť na niečo, čo sa dá ľahko vyrobiť, zostaviť a udržiavať. To samo osebe je presvedčivé. Skôr ako formalistický prístup k jednoduchosti je pre nás dôležité hľadisko udržateľnosti. Nejde o otázku prefabrikovaných systémov ako takých, ale o to, aby sme rozumne využívali zdroje a vkladali energiu do správnych vecí. Konkrétne zvolené ambície a určité elementy by však mali ostať zahrnuté v návrhu po celý čas. Napríklad prostá, ale technicky zložitá sklená stena, ktorá poskytuje krásny výhľad. Alebo nadštandardný obytný priestor pri zachovaní rovnakých nákladov ako pri menšom priestore. To sú prvky, o ktoré bojujeme. Možno to vyznieva banálne, no je to realita, ak sú náklady na výstavbu a prácu vysoké. Vždy sa snažíme o pridanú hodnotu pre užívateľa.

Vo viacerých vašich projektoch okolitá príroda a architektúra vzájomne kontrastujú. V akom zmysle je príroda referenciou pre vaše návrhy?

Povedal by som, že ide o zdravý rozum. Nevnímame prírodu veľmi romanticky. Nedotknutá príroda už takmer neexistuje. Napriek tomu rešpektujeme prírodné danosti na miestach, ktoré objavujeme. To, ako sa v priebehu rokov transformovali ich historické vrstvy, alebo či sa nejaký kvet, strom alebo zvierat objavili v určitej oblasti. Snažíme sa vyhnúť narušeniu tohto vývoja. Preto sa v niektorých situáciách vyvarujeme toho, aby sme stavbu posadili na zem. Aby tak pod ňou mohli prechádzať zvieratá alebo voda. V niektorých prípadoch odlejeme základovú dosku priamo na skalu. Môže ísť o prvotnú myšlienku alebo o pohľad na prírodu.

Rea Dilhoffová

Johan Arrhov (vpravo) a Henrik Frick

Foto: Mikael Olsson

Dom
v Hovgårdene,
Adelsö, 2020

Bytový dom
Hammarby
Gård, Štokholm,
2013 - 2015

Kolektív Baukuh

Foto: Stefano Graziani

Pier Paolo Tamburelli, Baukuh /IT/

Baukuh je kreatívny kolektív so sídlom v Miláne a Janove. Jeho členovia Paolo Carpi, Silvia Lupi, Vittorio Pizzigoni, Giacomo Summa, Pier Paolo Tamburelli a Andrea Zanderigo pravidelne prinášajú jedinečné odpovede na aktuálne témy v architektúre od stratégií pre veľké aglomerácie cez projekty verejných budov až po výstavníctvo. Ako sami vravia: „Tvoriac bez hierarchickej štruktúry alebo štylistickej normy, Baukuh produkuje architektúru z racionálneho a explicitného procesu navrhovania.“

Vaším najznámejším dielom je Casa della Memoria (Dom pamäti) v Miláne. Tento netradičný archív, ktorý ponúka aj priestory na výstavy a podujatia, sa nachádza v novej štvrti Milána, hneď vedľa obytných veží Bosco Verticale. Vaša stavba však pôsobí inak a tomu, kto nepozná kontext, môže na prvý pohľad pripadať ako rekonštrukcia starej tehlovej budovy. Chceli ste takto rozšíriť diskurz pamäti ako takej o fyzickú históriu mesta, o **pamäť miesta**?

Oslovili nás, aby sme navrhli „dom pamäti“. Túto výzvu sme prijali a skutočne sme navrhli *dom*; kolektívny dom, na ktorý sa Milánčania spoliehajú, že ochráni všetko, čo sa rozhodli zachovať. V tomto dome nikto nebýva a pojem *dom* má znamenať *obal*, *chránený priestor* alebo *prístrešok*, ktorý kryštalizuje pamäť v tekutom prúde metropoly. Jednoduché slovo *dom* tu, paradoxne, zvýrazňuje monumentalitu stavby a mení ju na archetyp či na symbol.

Preniesť na budovu úlohu uchovávanía a zaznamenávania pamäti sa môže javiť ako anachronické a v kontexte súčasnej spoločnosti určite problematické uvažovanie. V skutočnosti sme boli všetci podozrievaví voči snahe zachytiť pamäť v niečom takom nemennom a nezvratnom, ako je budova. A predsa sa Dom pamäti už zo svojej definície nemôže vyhnúť dlhodobému *svedectvu*, a teda *vzdoru* vo svojej pevnej konfigurácii. Rovnako nemožno ignorovať fakt, že Dom pamäti je síce monument, no v spoločnosti, ktorá nemá žiadne presné kolektívne ciele v súvislosti s architektúrou. Namiesto toho, aby sme týmto nejasným okolnostiam oponovali, rozhodli sme sa z nich profitovať. V skutočnosti práve v tomto komplexnom rozmere spočíva potenciál novej stavby – v možnosti spojiť pomalosť a zotrvačnosť architektúry s mnohorakosťou a rýchlosťou súčasných médií. Namiesto toho, aby sme nemotorne kráčali po stopách súčasných komunikačných technológií s takým statickým médiom, akým je architektúra, rozhodli sme sa zdôrazniť potenciálny rozdiel medzi pevným exoskeletom Domu pamäti a jeho tekutým a mutujúcim obsahom.

Fasádu Domu pamäti pokrývajú veľké obrazy zobrazujúce nedávnu históriu Milána. Plášť budovy je ponímaný ako obrovský polyptych a bezprostredne tak naznačuje jednak komplexnosť, ale aj možnú zhodu milánskej kolektívnej pamäti. Zdobená fasáda, viac než by chcela definovať túto spoločnú pamäť, odhaľuje skôr potrebu jej del'by. Z tohto dôvodu sú obrazy zhromaždené na plášti Domu pamäti explicitne monumentálne, no aj zámerne krehké. Motívy sú v skutočnosti, vzhľadom na techniku zobrazenia,

Foto: Stefano Graziani

Pavilón Poretti, Induno Olona, 2019

Foto: archív Baukuh a Stefano Graziani

Casa della Memoria, Miláno, 2015

oveľa čitateľnejšie z diaľky a ich jasnosť sa stráca, čím viac sa k nim približujete, rozpúšťajú sa v akomsi neuchopiteľnom šume, akoby samy spochybňili tú istú pravdu, ktorú sa rozhodli hrdlo vystaviť.

Vaše projekty možno rozdeliť do troch kategórií. Prvou sú zrealizované architektúry, zvyčajne založené na silnom koncepte menšej alebo strednej mierky. Druhou sú rôzne pološpekulatívne vizionárske projekty, ktoré kreatívnym spôsobom reagujú na komplexnejšie témy vo väčších mierkach. Tieto však zostali väčšinou len na papieri... Treťou kategóriou by boli činnosti týkajúce sa kurátorstva architektúry vrátane projektov pavilónov či výstav, ako napríklad výstava prác Superstudia a ďalšie.

Povedal by som, že naša architektúra práveže vôbec NIE JE založená na koncepte. Otázky kontextu (v jeho najširšom možnom chápaní) sú pre nás vždy relevantnejšie než akýkoľvek „lákavý“ koncept, ktorý by sme do architektúry mohli vkladať. Tento prístup si nesieme naprieč všetkými mierkami: od objektov po výstavy, od budov až po masterplány. Všetky naše projekty, dokonca aj tie, ktoré sa zaoberajú veľkou mierkou, alebo tie, ktoré sú naplánované na dlhé obdobie, sú vždy veľmi realistické. Úprimne, nemáme radi utópie, tie sú podľa nás stratou času. Myslím, že týmto sa radiíme k tradícii talianskeho extrémneho racionalizmu, ktorá siaha od Machiavelliho po Gramsciho a nevidí dôvod zaujímať sa o „republiky a kniežatstvá, ktoré v skutočnosti nikto nevidel alebo o ktorých sa nevedelo, že existujú“. To isté platí pre mestá, zaujímajú nás iba tie skutočné. Nie sme teda pravými fanúšikmi Superstudia, no radi sme navrhli výstavu pre PAC v Miláne a ich prácu tak lepšie spoznali. Celkovo sú naše rozsiahle projekty buď cvičenia v mapovaní (ako napríklad „900 km Nile City“ či štúdia pre „Grand Genève“), alebo skutočne seriózne návrhy, ktoré sa dajú aj zrealizovať (ako návrh zóny Scalo Farini v Miláne či návrh zóny Chamblieux-Bertigny vo Fribourgu). Čo sa týka architektúry výstav (napríklad Melotti show pre NMNM v Monte Carle alebo výstava pre Hausera a Wirtha vo Frieze Masters v Londýne), do kurátorskej práce sa veľmi nezapájame a vo väčšine prípadov nás oslovia naši priatelia kurátori ako Eva Fabbris alebo Stefano Rabolli Pansera.

Monika Bočková

Jo Taillieu

Foto: Alexander Popelier

Rodinný dom BM, Gent, 2011

Foto: Filip Dujardin

Paddenbroek – adaptácia bývalej ovocnej farmy na edukačné centrum, Gooik, 2020

Foto: Filip Dujardin

Jo Taillieu /BE/

Jo Taillieu vedie od roka 2004 architektonický ateliér JTA (Jo Taillieu architecten). Niekoľko rokov bol aj súčasťou tvorivého kolektívu ADVVT spolu s Janom De Vylderom a Inge Vinckovou. V roku 2018 získali ocenenie Strieborný lev na 16. bienále architektúry v Benátkach za realizáciu expozície belgického pavilónu. Jo okrem iného učí na EPFL v Lausanne.

V roku 2020 ste pripravovali výstavu belgického brutalistického architekta Juliaana Lampensa. Vyjadrili ste sa, že ste mali v roku 1992 možnosť (ešte ako študent architektúry) navštíviť jeho výstavu v Antverpách, ktorá na vás vtedy hlboko zapôsobila. Čím vás jeho tvorba zaujala? Ako ovplyvnilo jeho dielo vašu vlastnú tvorbu a chápanie architektúry?

Bol to pre mňa pozoruhodný okamih. Jeden z prvých momentov, keď som architektúru prehodnotil od základov v zmysle opätovného spochybnenia otázky obývania, výstavby, vzťahu interiéru a exteriéru a samej materializácie. Tieto aspekty spája Lampens veľmi vrstevnatým, ale koherentným spôsobom. Na jeho práci ma fascinuje to, že okno nie je typológiou. Je to vzťah medzi vnútrom a vonkajškom. To isté platí aj o priestore. Napríklad v dome Wassenhove veľmi špecificky prepojil funkcie bývania. Tento druh opätovného spochybnovania skutočností, to, že nepovažuje veci za samozrejmé, a výnimočná dôslednosť v myslení sú pre mňa obdivuhodnými črtami jeho práce.

Vaše projekty nie sú na prvý pohľad zjavne formálne podobné. Niektoré z nich by sa dali vizuálne označiť za minimalistické, iné za inklinujúce k brutalizmu, postmoderne... Napriek tomu je vaše portfólio ucelené. Ako by ste opísali svoj proces navrhovania od idey až po finálnu formu?

Dnes žijeme v akejsi kultúre vizuality, kde sa obraz a jeho prepis stávajú dôležitejšími než súvislý príbeh od myšlienky cez proces tvorby až po finálny výsledok. Mňa osobne vizualita až tak veľmi nezaujíma. Ak pracujete v kultúre obrazu, vizualita bude dominantná aj v samom návrhu. Preto je výsledná forma (mojich projektov) následkom vzťahov a krokov, ktoré v procese tvorby robím. Výsledok môže byť (aj pre mňa) neočakávaný a nekonvenčný.

Rozhodnutie má teda mnoho následkov. Hľadáte skôr koncepčný význam nejakého problému a forma je len jeho dôsledkom.

Áno, je to tak. A myslím si, že vo chvíli, keď začneme hovoriť o vizuálnom štýle, je to chvíľa, keď prestávate v architektúre reagovať na zadanie najvhodnejším spôsobom. Pre mňa je proces takýto: položí sa otázka, existuje na ňu možná odpoveď a je zaujímavé, ako sa dostať k tej odpovedi takmer bez znalosti architektúry. Mojm osobným záujmom nie je pracovať so súborom existujúcich architektonických nástrojov, ale odpovedať na dané zadanie prakticky čímkoľvek.

Možno preto viaceré vaše projekty stierajú hranice medzi umením, archi-

tektúrou, umeleckou inštaláciou alebo scénografiou. Aká je vaša definícia architektúry? Kde stojí architektúra v rámci výtvarného umenia?

Myslím si, že architektúra nie je umenie. Architektúra má svoj účel, ktorý treba naplniť. O to v umení nejde. To, čo ma však na vzťahu umenia a architektúry ne-smierne láka, je, že nekonvenčná otvorenosť umeleckej tvorby by sa mala rovnako využívať aj v architektúre. Tú istú metodológiu myslenia, ktorú používate v umení, môžete použiť aj v architektúre.

A čo je účelom architektúry?

Účelom môže byť aj jeho absencia, veď aj to je definovanie účelu. Navyše verím, že pri akejkoľvek stavbe alebo projekte musí existovať aj možnosť zmeny účelu. Mala by existovať alternatíva využitia iným spôsobom, aký bol pôvodne určený.

Preto sa mnohé z vašich prác zaoberajú témou opätovného využitia (reuse) a udržateľnosti. Aká dôležitá je pre vás možnosť opätovného použitia?

Ako architekti máme zodpovednosť za budúcnosť. Ak môžeme pracovať s existujúcim objektom alebo materiálom, hneď získame niečo zadarmo. Musíme iba pozorne nazerať a reagovať na to, čo už máme. Môžeme dokonca dosiahnuť kvality, ktoré by sme pri novostavbe nedosiahli. Nejde o patetický prístup starého k novému. Musíme byť aj dôslední vo využívaní zdrojov a mali by sme sa poučiť z minulosti.

V tom spočíva aj zložitost pojmu udržateľnosti. Hovoríme o tom istom slove, no ľudia uvažujú o udržateľnosti rôzne. Čo pre vás predstavuje pojem udržateľnosť?

Udržateľnosť znamená premýšľanie nad všetkými architektonickými procesmi. Udržateľnosť bola nesprávne pochopená ako tvorba kože, cez ktorú prestane strácať energiu. V komunitno-edukačnom centre v Paddenbroecku som nadstavbou pokrývajúcou jestvujúce objekty vytvoril dvojité vrstvy, prostredníctvom ktorej sa objekt oveľa viac využíva. Nevykurovaný nadstavaný priestor sa tak dá využívať počas väčšiny roka na rôzne funkcie, ktoré by neboli kapacitne možné, keby som pracoval iba so zatepleným priestorom. A to je určitý druh veľkorysosti, ktorú musíme v architektúre používať. Musíme poskytovať možnosti. V tomto projekte som zároveň chcel vytvoriť priestor na dnes neznámy, budúci účel. To znamená pre mňa udržateľnosť. Premýšľať nad programom a vývojom budovy. Toto je skutočná a nielen energetická udržateľnosť. Tá je iba jednou kapitolou z veľkej knihy s mnohými ďalšími kapitolami.

Je neuveriteľne naivné myslieť si, že nové technológie vyriešia problémy, ktoré prídu v budúcnosti.

A tiež si myslím, že v posledných rokoch sme stavali budovy, ktoré na otázku udržateľnosti odpovedajú v úzkom technologickom zmysle slova. Otázku udržateľnosti redukujú na izoláciu. Aj dnes stavíme budovy, tzv. neinteligentné ruiny, ktoré nebudú adaptabilné. S udržateľnosťou musíme začať v úvode navrhovania. Nie je to iba vrstva, ktorú pridáme na konci. Musíme byť bystrí v spôsobe, akým tvoríme inteligentnú architektúru nezávislú od technológií.

Rea Dilhoffová

Filip Dujardin

Relax Filipa Dujardina

Ked' som pred niekoľkými rokmi uvidel fotografie Filipa Dujardina, ľahko som sa chytil do jeho vizuálnej pasce. Myslel som si, že sa pozerám na fotografie reálnej architektúry. Architekt to pri tvorbe projektu iba prehnal s lysohlávkami a staviteľ nemal odvahu to nepostaviť, lebo rozpočet investora bol veľkorysý a snaha postaviť pomník svojmu egu obrovská. Kdesi však vo mne driemal pocit, že pod tieto veci sa predsa žiadny statik nepodpíše. Fyzika nepustí. Toto predsa nemôže stáť!

Filip Dujardin je fotograf architektúry. Tento fotografický žáner si vyžaduje veľkú disciplínu, trpezlivosť a remeselnú poctivosť. V neposlednom rade aj veľké sociálne zručnosti, lebo objednávateľmi tohto typu fotografií sú vo veľkej miere architekti a ľudia pohybujúci sa vo svete architektúry. A to nie sú jednoduchí pacienti. Spolupráca s architektmi prináša so sebou časté spory. Tie vedia kvalitné a silné povahy posunúť vpred, no stoja veľa energie.

Ako v tomto prostredí prežiť? Chce to výživný relax. Niektorí pije, iní užívajú drogy a sú vraj aj zúfalci, ktorí padnú na úplné dno a začnú športovať. Filip Dujardin relaxuje v rámci žánru, v ktorom sa pohybuje. Ak by Maurits Cornelis Escher mal k dispozícii digitálny fotoaparát a Photoshop, robil by presne toto. Zomrel však o tri roky skôr, než prišiel Kodak s prototypom prvého digitálneho fotoaparátu. V každom prípade, táto myšlienka v tom regióne ostala visieť vo vzduchu. Filip Dujardin je Belgičan, ročník 1971. Digitálne technológie ho zachytili v najproduktívnejšom veku. Nemusí kresliť ako Escher, poskladá si svoje vízie o zaujímavých budovách vo Photoshope. Materiál na koláže mu prinášajú do cesty objednávky jeho klientov a často aj stavby v okolí jeho rodného Gentu. Ako sám vraví, najradšej má obyčajné, banálne stavby, ktorých je všade dostatok. Ojvej! Kam by sa dokázal posunúť, keby ako ja vyrastal v Petržalke a prechádzal sa s fotoaparátom po slovenskom vidieku pomedzi katalógové „štokovce“ insitne prestavané v barokovom záchvate 90. rokov minulého storočia? Dujardin je však precízny remeselník. Svoje koláže a ilúzie spracúva hyperrealisticky, umiestňuje ich do voľného terénu a necháva ich na nás pôsobiť ako objekty pamiatkovej starostlivosti. Stráži si tieň, aby bola ilúzia dokonalá. K Photoshopu si postupne berie na pomoc aj Google SketchUp. 3D modely pokrýva textúrami zo svojej rozsiahlej databázy. Záujem galérií o jeho tvorbu je jeden z motorov, ktorý ho v tejto hre udržiava. No každý, kto fotil architektúru a komunikoval so zadávateľmi týchto prác, vie, že je to hlavne poriadny relax na ploche toho istého ihriska.

Slovensko na svojho Dujardina ešte len čaká. Ale niekde tu už medzi nami isto je a jeho postup rozvinie. Veď Dujardinove práce už zahrnulo do svojich zbierok aj Museum of Modern Art v New Yorku a v San Franciscu, Chazen Museum of Art v Madisone alebo Musée de la Photographie v Charleroi. Dujardin vyštudoval dejiny umenia a architektúru na univerzite v Gente. Čo si tam bude v ovzduší, lebo v Gente strávil svoju zahraničnú sťaž aj Matej Hakár, ktorý patrí medzi neprehliadnuteľných slovenských fotografov architektúry. Takže, Matej? Trochu viac Photoshopu? Knižne sa snažil Dujardinovu tvorbu uchopiť Pedro Gadanho, jeho dielo hľadajte v produkcii vydavateľstva Hatje Cantz Verlag. Pokročilý softvér na generovanie obrázkov Midjourney, ktorý optimisticky považujeme za „umelú inteligenciu“, dokáže generovať iluzívne stavby na základe príkazu „Dujardin style“. Z Filipa Dujardina sa stáva fenomén a štýl. Svoj digitálny pomník už postavil.

V júni budeme mať možnosť vidieť a počuť Filipa Dujardina naživo. V rámci Dní architektúry a dizajnu bude mať prednášku v Slovenskej národnej galérii. Vidieť a počuť ho práve tam bude zaujímavé. Dedeček ako autor odvážnej architektúry SNG by si túto prednášku isto nedal ujsť. Napokon, budova, v ktorej sa bude odohrávať, nemá od Dujardinových iluzívnych budov ďaleko.

Peter Marek

frameWORKframe,
2021

Brxl 02,
2017

Foto: Filip Dujardin

SINGULARCH

Séria prednášok a diskusií s názvom SINGULARCH už niekoľko rokov prináša nové tváre z oblasti architektúry, urbanizmu a krajinskej architektúry s presahom do medziodborových sfér. Ide o projekt s edukačným charakterom a medzinárodným rozmerom. Dvadsať tretia séria SINGULARCHU sa zapojila do programu festivalu DAAD štyrmi zoskupeniami autorov s atypickou škálou projektov aj názorov.

BENKOBENKOVA /SK/

Janka Benková a Juraj Benko sú pár architektov, ktorých tvorba po mnohoročných skúsenostiach v iných ateliéroch získala jedinečné črty veľmi konceptuálnych, „homie“, no zároveň pragmatických priestorov a objektov s dušou a detailom. O vlastnom architektonickom ateliéri nikdy neuvažovali, v roku 2018 však svoje sily spojili a dnes fungujú pod spoločnou značkou.

Vedeli by ste nám v krátkosti opísať svoj rodinný a pracovný režim?

Režim je správne slovo s tým, že Juraj ho vie dodržať, ja nejakú podvedome pred systémom utekám a deti to zamiešajú na nepredvídateľný harmonogram. Ráno nám Juraj odhrnie závesy a budiček. Raňajky, zuby, ranné štrajky, čo kto na seba a škôlka. A home office. Rozprávame sa, ale každý o inom. Napredujeme. Uzatvárame, ale aj rozbabreáme ukončené. Správna argumentácia zaberá. Potom, „kto spraví obed a čo vlastne budeme jesť?“ a ideme po baby, jeden po jednu, druhý po druhú. Parky, ihriská, niečo pod zub, hajde domov. A večerný rituál – rozprávka, skákanie po posteli, upokojiť, uspať a hlavne pokúsiť sa nezaspáť, a keď nezaspím, sadnem si k partákovi na večernú šichtu.

Máte obaja špecificky zadefinované úlohy? Respektíve kto sa v čom najlepšie orientuje, čo vás osobne v praxi baví?

Sme zastupiteľní. A vymeniteľní, to sme pochopili v praxi. A pri našom nastavení a fungovaní, sme zatiaľ dvojka, je nevyhnutné, aby sme vedeli zvládnuť situácie pred klientom, ktokoľvek s ním komunikuje a vedie ho s prehľadom a profesionálne. Ale čisto pragmaticky, keď príde niečo nové, Juraj je mág v dispozičkách a je rýchly, ja skicujem a baví ma trhať z rolky duplexu, od dvoch totálne odlišných stolov sa bavíme o svojich východiskách a musí dôjsť k zhode, aby sme sa pohli.

Oblúbený bizár v architektúre?

Neviem, či to nazvať bizár, skôr ide o uhol pohľadu, porozumenie a komunikáciu. Česť výnimkám, no kanadský zrub v našich horách ozaj neviem prehrýzť.

Janka Benková a Juraj Benko

Ateliér
režiséra,
Strekov

Foto: Matej Hakár

Foto: Martin Argyroglo

Inštalácia Kupola spolunažívania na výstave „Nekonečná sloboda, svet pre feministickú demokraciu“, Bienále FRAC, Val de Loire, 2022

TAKK /ES/

Barcelonské štúdio tvorí dvojica Mireia Luzárragová a Alejandro Muiño. Vo svojich projektoch skúmajú, ako môže architektúra katalyzovať rozvoj demokratickejšieho života prostredníctvom začlenenia feministického myslenia, ekológie a politiky. Ich práce sú manifestmi, nástrojmi názorov a postojov k rôznym spoločenským témam a svojou novogeneračnou estetikou a priestorotvornosťou prerážajú do diškurzov našej spoločnosti a podnecujú kritické myslenie. V posledných rokoch sa Takk venoval projektom, ktoré hľadajú spojenie medzi pevným a tekutým skupenstvom, medzi prírodou a technológiou, človekom a prostredím. Začlenenie výziev na zlepšenie súčasnej spoločnosti, vnímanie vzťahu medzi druhmi alebo riešenie zmeny klímy sa môžu vyjadriť istým napätím či prostredníctvom rôznorodej materiality.

„Naše najväčšie inšpirácie nevychádzajú zo sveta architektúry, ale sú prepojené s inými disciplínami ako umenie, feminizmus či politická ekológia. Autorky ako Donna Harawayová, Isabelle Stengersová alebo Rosi Braidottiová sú pre nás veľmi dôležité. Aj Andrés Jaque alebo Izaskun Chinchillová vo svete dizajnu boli základom na pochopenie politickej úlohy architektúry pre celú generáciu, a tak boli schopní absorbovať všetky poznatky, ktorými by spoločenské vedy alebo kritické myslenie mohli prispieť k našej disciplíne.“

Mireia Luzárragová a Alejandro Muiño

Foto: Peter Čintalan/DYNAMIET

ô: Martin Kvitkovský (vpravo) a Martin Varga

Ô /SK/

Ked' navštívite stránku ô, prvá vec, ktorú si všimnete, sú totémy jednotlivých projektov. Je to zaujímavá skratka. Totémy ateliéru ô vyjadrujú naratívny prístup v ich praxi. Zamerať sa na to hodnotné, umožniť to najpodstatnejšie, reprezentovať to najcennejšie úprimnou materialitou, architektonickou skromnosťou a priestorovou vitalitou.

Prečo ô?

Martin Kvitkovský: Lebô! Raz sme sa zasadeli vo Funuse a vymýšľali názov ateliéru. Nechceli sme, aby to boli naše mená alebo iniciály, ale niečo otvorenejšie. Ideálne krátke

a pritom ľahko zapamätateľné. Tak sme to skracovali, až sme prišli na jediné písmeno. A pritom je to dvojhláska. Odkaz na ľudovú tvorbu. Jediné písmeno so strechou. Jediná nevýhoda je, že je trochu ošemetné na vyhľadávanie.

Martin Varga: Za mňa vtipná príležitosť učiť našich zahraničných klientov, že naša abeceda obsahuje takúto finesu. Vzniká veľa zaujímavých interakcií v komunikácii. A má to tú strechu!

Vedeli by ste v skratke opísať, aké charaktery stoja za vašim ateliérom?

M. K.: Naš tím sme dlhé roky tvorili iba my dvaja. Za posledných päť rokov prešlo ateliérom asi dvadsať ľudí. Z celej plejády vyčnieva Jakub Hruška, ktorý to s nami ťahá už pekných pár rokov a postupne sa stal plnohodnotným členom ateliéru.

M. V.: Predstava, že by sme s Kviťom boli sami, by sa skončila anglickou vraždou (som záhradkár). Každý človek, ktorý s nami (nie pre nás) pracoval, zanechal vo mne stopu a vždy som sa ťažko vyrovnával s ich odchodom. Vo svojich ideáloch si ateliér ô predstavujem postavený na princípoch Bauhausu, kde si každý bude rozvíjať svoje silné stránky a doplní celok. Spomeniem aj Martinu Kováčovú, ktorá žije pre priestor a mám pocit, že správne.

Čo vás v posledných dňoch inšpiruje? Z čoho čerpáte nadšenie pre tvorbu architektúry?

M. K.: Inšpirácie môžu mať viacero podob. Od čisto vizuálnych až po komplexné sociálne. Nájsť nadšenie pre tvorbu architektúry je v lokálnych podmienkach čoraz ťažšie. Každodenný marazmus dokáže človeka pekne otupiť, ale netreba sa dať strhnúť. Vždy sa nájde svetlý moment, ktorý prekryje ten divný pach v pozadí.

M. V.: Práve som sa vrátil zo seminára v Banskej Štiavnici, kde sme na odbornom poli riešili nedávny požiar, ktorý zničil niekoľko pamiatok. Odniesol som si zvláštny pocit, ako môže oheň naštartovať pozitívne zmeny a dať ďalšiu šancu napríklad múzeu v jeho prerode. Rád sedím na stavbách počas prác a rozmýšľam, rozprávam sa s majstrami, ktorí v ideálnom prípade oplývajú múdrosťou, ktorá môže transformovať náš návrh.

Návrh obnovy Liečebného domu Machnáč, Trenčianske Teplice, 2020

SAM CHERMAYEFF OFFICE /DE/

Výnimočný ateliér známy najmä špecifickým rukopisom neočakávaných objektov, tzv. /:beasts:/ - stvorení, ktoré vznikajú experimentálnym preklenutím funkcií, minimalizmu a ikonického dizajnu. Jednoduché nábytky a zariadenia získavajú svojráznu estetiku pozorovaním, hľadaním a nevyspytateľným prototypovaním v kombinácii mechanickej utility, materiálového minimalizmu a precízneho remeselného detailu. V pozadí autorského prístupu sa vždy vinie rozšírený záujem o to, ako žijeme, či už sami, alebo spolu. Sam Chermayeff je architekt, dizajnér a učiteľ, ktorý realizuje projekty po celom svete. Pracoval pre architektonickú firmu SANAA v Tokiu, kde viedol projekty ako Serpentine Pavilion a kurátorstvo Bienále v Benátkach. Vyučoval na Dessau Institute of Architecture, Columbia University, Cornell University a na Architectural Association v Londýne. Je zakladajúcim partnerom architektonickej firmy June-14 Meyer-Grohbrügge & Chermayeff a Sam Chermayeff Office. Jeho kancelárie v Berlíne a New Yorku pracujú na širokej škále projektov vrátane bytových domov, výstav a nábytku.

„Ako mnohí mladí architekti, aj my sme začali interiérmi. Rýchlo sme si uvedomili, že odpoveď na väčšinu interiérových problémov spočíva v navrhovaní lepšieho nábytku. Na tom záleží oveľa väčšmi než na farbe steny. Nábytok sa riadi jazykom moderny. Mám rád Miesa van der Rohe podobne ako azda každý architekt okolo štyridsiatky. No takisto nechcem, aby bol dom strojom.“

Sam Chermayeff

Kuchyňa pre priateľov „Tower Kitchen“, Berlín, 2021

Kees Christiaanse /NL/

Architekt, urbanista, profesor. Od roku 1989 vedie vlastnú kanceláriu KCAP Architects & Planners so sídlami v Rotterdame, Šanghaji a Zürichu a s realizáciami vo vyše pätnástich krajinách v Európe a Ázii, ku ktorým onedlho pribudne aj Slovensko. Transformácie brownfieldov, masterplány, výskumné a školské kampusy, obytné súbory, mestské celky, hotely a internáty, nábrevia a prístavy - samé rozsiahle zámery s nemalým dosahom na zmeny lokálneho statusu quo. Je zástancom myšlienky „otvoreného mesta“ a „zmiešaných komunít“ ako spôsobu, ako eliminovať typickú uzavretosť mestského života.

Čo by sme mali vidieť a pochopiť, keď hovoríme o urbanizme?

Urbanizmus je všeobecný vedecký termín pre profesionálnu činnosť súvisiacu s urbanizáciou a rozvojom miest. Do tohto sektora patrí aj mestská sociológia alebo mestská ekonomika. V rámci urbanizmu ďalej rozlišujeme plánovanie a urbanistický dizajn. Plánovanie viac súvisí s geografiou a územným plánovaním, zatiaľ čo urbanistický dizajn sa zameriava na samotný návrh mestskej zástavby, štvrtí alebo aj okrajových a vidieckych oblastí.

Rozdiel medzi architektom a urbanistom je v tom, že architekt pracuje v citlivom rámci vlastného vkusu, zatiaľ čo urbanista potrebuje vytvoriť niečo estetické zo zlého vkusu všetkých ostatných.

Aké sú hlavné princípy obnovy mesta, vytvorenia alebo znovuvytvorenia časti mesta?

Obnova mesta predstavuje urbanistický rozvoj a urbanistické riešenie v existujúcej situácii, ktorá väčšinou zahŕňa historicky cenné prvky, pamiatkové objekty, ako aj prepojenie uličnej siete s okolím. Umenie mestskej obnovy spočíva v inventarizácii hodnotných existujúcich prvkov a realizácii uličného a verejného priestoru, ktorý tieto prvky rešpektuje a spája s hlavnými líniami konektivity v okolitých štvrtiach. V dôsledku toho by sa nový vybudovaný objem mal rozvíjať v dialógu s tým existujúcim. Procesy mestskej obnovy ako relokácia funkcií alebo premyslený mix doplnkových programov by sa zároveň mali vytvoriť a komunikovať s príslušnými záujmovými skupinami.

Vidíte nejaké regionálne rozdiely v urbanistickom prístupe, ktorý funguje? Myslím tým východ vs západ, sever vs juh...

Keďže svet je silne globalizovaný na úrovni stavebnej kultúry, stavebných systémov, infraštruktúry a mestskej kultúry a ekonomiky, má väčší zmysel pýtať sa, čo v meste zostalo z genia loci. Mestská obnova či rozvoj v Európe sa vo všeobecnosti riadia veľmi podobnými princípmi a prístupmi, hoci existujú určité rozdiely v požiadavkách na klímu a energiu, napríklad medzi severnou a južnou Európou. Aj investičné režimy môžu byť celkom odlišné, napríklad vo financovaní dostupného bývania v rôznych krajinách.

Východoázijský a európsky mestský rozvoj sa podstatne líšia v prístupe. V Ázii je oveľa menej urbanistickej kultúry architektonickej koherencie, zatiaľ čo hustota je oveľa vyššia.

Nízky stupeň regulácie a zlé zaobchádzanie s verejnou dopravou v Amerike a Austrálii vytvorili veľké „pancake cities“ - „palacinkové mestá“ s rozšírenými prímestskými zónami, ktoré nemajú žiadnu mestskú kvalitu a ničiu vzťah medzi mestom a vidiekom.

Aké sú typické výzvy architektúry a urbanizmu pre strednú a východnú Európu?

Stredná a východná Európa môžu potenciálne „build back better“, keďže existuje obrovský dopyt po obnove miest a legislatíva v oblasti klímy, energetiky a sociálnej infraštruktúry sa môže priamo zameriavať na politiku nulových emisií. Stredná a východná Európa sa zároveň môžu veľa naučiť z úspešných benchmarkových projektov v západnej Európe.

Najdôležitejšou výzvou je vytvoriť základňu pre skutočnú, malú mestskú polyfunkciu a vysokokvalitné cenovo dostupné bývanie. Stredná a východná Európa by sa mali snažiť vyhnúť chybe vytvárania veľkých periférnych biznis parkov a monofunkčných developmentov.

Čo je pre vás osobne na urbanizme najvzrušujúcejšie?

Urbanizmus je pre mňa spôsob života. Znamená prispievať k formovaniu sociálno-demokratickej spoločnosti vytváraním miest a živnej pôdy pre sociálnu, hospodársku a kultúrnu interakciu. Preto je paralelná aktivita dizajnu, verejnej komunikácie, investícií a politického dialógu najatraktívnejším spojením našej práce.

Kde vidíte budúcnosť bývania v meste?

Bývanie v meste by malo byť kompaktné v kombinácii s pracovnými priestormi a blízkou dostupnosťou sociálnej infraštruktúry a vybavenosti. Čistá a bezemisná výroba by mala byť aj v mestskom prostredí, aby sa zabránilo priemyselným pustatinám. Starostlivá integrácia regionálnej digitálnej infraštruktúry a systémov zdieľania bude stimulovať túto tendenciu. V konečnom dôsledku tradičné mestské štvrti v kombinácii s novou zástavbou poskytnú pocit miesta a identifikácie na život v meste.

Kees Christiaanse

Foto: Markus Bertschi

Foto: fotofrizz

Transformácia nábrevia a mestskej štvrte Hafencity, Hamburg, 2000 - 2030, architekti: KCAP a ASTOC

Polyfunkčný komplex Nový Istropolis, Bratislava, architekti: KCAP a Cityförster

29/05 - 04/06 2023

DAAD

Tvorit' mesto

Bratislava sa v posledných dvoch-troch desaťročiach prudko zmenila a väčšina tohto vývoja prebieha ako development súkromných investorov. Verejná mienka sa na tieto náročné procesy stále pozerá zostra a azda na každý projektový zámer čaká ofenzíva lokálneho aktivizmu s opakujúcim sa scenárom - menej domov, viac zelene. S hlavným architektom mesta Jurajom Šujanom prebádame, v akej kondícii je súčasný development v Bratislave.

Na festivale DAAD pravidelne upozorňujeme na aktuálne prebiehajúce developmenty v Bratislave a za tie roky sú ich už desiatky. Ak by ste mali vybrať zopár realizovaných projektov, ktoré podľa vás vniesli do mesta príkladnú kvalitu v architektúre, ale aj vo formovaní urbánnej štruktúry, ktoré by to boli?

Odpoviem trochu širšie. V mojej dnešnej pozícii na magistráte ma zaujíma predovšetkým mestotvorný potenciál jednotlivých zámerov a ich rešpekt k urbánnemu kontextu miesta. V lokalitách vnútorného mesta chceme pritom nadviazať na klasickú štruktúru zástavby tradičným inštrumentárium plánovania mesta s využitím stavebných blokov, uličných čiar, výšky zástavby či aktívneho parteru do verejného priestoru. Preto by som rád vymenoval zopár takýchto mestotvorných príkladov skôr urbanistických súborov ako jednotlivých stavieb. Skúsím spomenúť aspoň jeden za každú epochu.

Ako ideálny mestotvorný príklad vnímam štvrť okolo Jakubovho námestia, postupne budovanú najmä za prvej československej republiky, s blokovou zástavbou úmernej mierky a podlažnosti, výborným štandardom a hierarchiou verejných priestorov, parterom s vybavenosťou potrebného rozsahu s pestrou zmesou drobných prevádzok kaviarní, obchodov a služieb a čiasťtočným oddelením uličnej a stavebnej čiary predzáhradkami.

Rovnako je pre mňa dodnes vynikajúcim príkladom komplex troch družstevných domov, ktorý v druhej polovici 30. rokov vytvoril životom pulzujúci centrotvorný blok sebedomej pevnej hmoty, adekvátnej výšky a intenzity medzi novobudovaným hlavným námestím - Námestím SNP a Kolárskou ulicou. Navyše typicky bellušovskej výnimočnej architektonickej kvality, čistej kompozície fasády, kvalitných materiálov a dotiahnutého detailu. Je na škodu, že dnes nevieme využiť a verejnosti sprístupniť celú škálu kvalitných priestorov vybavenosti vrátane nádherne formovaných pasáží. Inak, celé námestie SNP a začiatok Štúrovej ulice sú výkladnou skriňou kvalitnej medzivojnovovej mestotvornej architektúry, čo som si vždy uvedomoval počas porád v zasadačke komory architektov v Tvarožkovej sporiteľni.

Príkladnou je ďalej pre mňa povojnová obnova štvrte okolo Krížnej ulice, hoci len torzovito zrealizovaná, ktorá s použitím blokovej zástavby, jednotnej výšky a súvislých línii parteru s vybavenosťou vytvorila prvý súdobý mestský bulvár. Na podobných princípoch je vybudovaný aj kvalitný obytný okrsok okolo Košickej ulice ako spoločenskej mestskej triedy. Zo socialistickej éry by som rád spomenul ešte aspoň sídlisko Februárka ako, naopak, vynikajúci príklad voľnej štruktúry s bohatou dimenzovaným verejným priestorom a vybavenosťou.

Po spoločenskom prevrate, počas zložitého a divokého obdobia 90. rokov prešlo niekoľko vln výstavby rôznych dovtedy chýbajúcich typologických druhov - kostolov, púmp, bankových a administratívnych budov. Až potom začali pribúdať bytové domy a súbory.

Jedným z prvých ucelenejších súborov, prinášajúcich novú urbánnu kvalitu, bol obytný komplex ROZADOL v Ružovej doline s primeranou dávkou polyfunkcie, ktorú tvorí dvojpodlažná vybavenosť do Trenčianskej ulice, drobné prevádzky vo vnútrobloku, ako aj samostatná administratívna budova. Priniesol zároveň prvé rozsiahlejšie uplatnenie strešných záhrad nad podzemnou garážou ako verejne prístupný parkovo upravený pobytový priestor.

Výborným príkladom je aj polyfunkčný komplex Eurovea ako prvá etapa zástavby Pribinovej ulice, voľne na situačnej schéme pôvodnej urbanistickej štúdie Martanoviča, s hierarchickou sústavou verejných priestorov. Hlavný pobytový priestor je situovaný v širokom páse medzi aktívnym parterom a nábrežnou hranou s dostatkom pobytových aktivít, zelene a výhľadom na Dunaj.

V súčasnosti si už architekti a developeri vo výraznejšej miere uvedomujú potrebu rešpektovania urbánneho kontextu a vytvárania verejných priestorov a parkovej zelene, a to nielen z hľadiska komerčnej úspešnosti projektu. Z nedávneho obdobia by som rád vyzdvihol aspoň blok medzi Mlynskými nívami a Továrenskou ulicou s uplatnením pevnej línie hlavnej ulice, priebežného aktívneho parteru s mixom drobných prevádzok a čiastočným prekrytím, výtvarného umenia vo verejnom priestore, ako aj architektúry s kvalitným, racionálnym architektonickým a materiálovým riešením.

Na záver spomeniem aspoň jeden príklad solitéru - konverziu Jurkovičovej teplárne na vskutku polyfunkčný mestský dom, rekonštrukciu výnimočných, najmä priestorových kvalít so zachovaním charakteristických industriálnych prvkov pôvodnej architektúry.

Mnohí developeri urbanizujú periférne lokality Bratislavy, ale mesto je stále takpovediac štrbavé a v jeho vnútornom tkanive nájdeme viaceré nezastavané plochy. Ktoré takéto dosiaľ „neobjavené“ územia považujete za sľubné v kontexte rozvojového potenciálu?

Ide predovšetkým o brownfieldy, teda nevyužívané, zanedbané, prípadne aj kontaminované plochy najmä po bývalých výrobných, skladových či dopravných areáloch. Mestská štruktúra sa prudko vyvíja, veľké priemyselné areály stratili svoju pôvodnú funkciu a vzniká šanca na ich začlenenie v novej funkcii do urbánneho prostredia. Samostatne by som spomenul nevyu-

Foto: Marek Veľček

žívané dopravné plochy, pričom napríklad vo Viedni či v Prahe sú najmä veľké plochy bývalých zoradovacích nádraží najvýznamnejšími prestavbovými územiami vnútorného mesta.

Časť brownfieldov sa už prestavala. Spomeniem najmä fabrické areály okolo Chalupkovej ulice či mliekareň v Ružovej doline - na nich vznikli dva projekty, ktoré som uvádzal v predošlej odpovedi. Obrovské plochy sa však naďalej nevyužívajú, na území mesta v súčasnosti evidujeme vyše sto brownfieldov na ploche takmer šesťsto hektárov, často vo veľmi dobrých polohách v rámci vnútorného mesta.

Aktuálne v rámci výzvy na zmeny územného plánu v prospech nájomného bývania Metropolitný inštitút Bratislavy spracúva aj mestskú urbanistickú štúdiu zóny Mlynských nív, kde dôjde k reanimácii viacerých priestorovo sústredených brownfieldov a dobudovaniu novej mestskej polyfunkčnej štvrte.

Investičné náklady sa v developmente stále zvyšujú, a to nielen z dôvodu vyvolaných investícií, ako je výstavba dopravnej infraštruktúry a verejných priestorov, ale developerom pribúdajú ďalšie poplatky (poplatok za rozvoj, poplatok za zmenu územného plánu...). Ozývajú sa hlasy, že takto nastavený systém povedie k predraženiu bytov a džentrifikácii. Sú podľa vás súčasné podmienky developmentu v Bratislave nastavené správne?

Ťažko sa mi definuje, čo je „správne“ a aká miera spoluúčasti developera je spravodlivá. Fakt je, že mesto je dlhodobo výrazne podfinancované. Je to zreteľné pri porovnávaní s rozpočtami okolitých metropol. Mesto jednoducho nemá dostatočné finančné zdroje na svoj rozvoj.

Pre mňa je to teda o hľadaní optimálneho balansu, aby vôbec bolo možné stavať aj väčšie developmenty v rozvojových územiach, ale zároveň ich vybaviť potrebnou občianskou, dopravnou a technickou infraštruktúrou. Napríklad spomínaná mestská urbanistická štúdia prestavby územia Mlynských nív a nasledujúca zmena územného plánu síce vytvorí „buffer“ pre postupnú výstavbu bytov pre rádovo niekoľko desiatok tisíc obyvateľov, bude však vyžadovať masívne investície do príslušnej lokálnej vybavenosti, dopravnej a technickej infraštruktúry. Pracujem pritom s nástrojmi, ktoré máme k dispozícii, v metodike schválenej zastupiteľstvom najmä s rozdielom brutto podlažnej plochy bytovej funkcie pred zmenou územného plánu a po nej.

Pri hľadaní tohto balansu sa obzeráme aj po príkladoch zo zahraničia. Je známe, že londýnska mestská správa vyžaduje vyčlenenie zhruba tretiny bytov v nových developmentoch, ktoré za stavebné náklady odkupuje do fondu nájomných bytov. Viedenská radnica má zas iné schémy, založené aj na developerských súťažiach na mestských pozemkoch. Iné mestá vyžadujú podiel bytov vo vlastníctve developera či správcu, trvale v režime nízkeho nájmu. Fínsko má základné zásady systému financovania a rozvoja bývania vrátane nájomného bývania v konštelácii spolupráce municipalít a developerov definované priamo v legislatíve, no funguje tam aj systém štátnych dotácií a ich inštitucionálneho zabezpečenia.

Dlhodobo sme v úzkom kontakte najmä s kolegami z pražského magistrátu, ktorí majú skúsenosti so širšie poňatou kontribúciou pri zmene územného plánu - metodikou spolupodielu investorov do rozvoja územia. Praha pracuje s dvojtarifovým výpočtom odlišne pre brutto plochy dané aktuálnym územným plánom a s vyššou tarifou pre zvýšenie plochy na základe nenárokovateľnej zmeny územného plánu. Takto uplatnená kontribúcia sa má realizovať prednostne nefinančným plnením priamo v danom území.

Schémy spoluúčasti developerov na rozvoji územia sú teda rôzne a uplatňujú ich aj podstatne bohatšie metropoly západnej Európy.

Elena Alexy

Súťažiť, víťaziť, realizovať

Často to trvá prídlho, výsledok však stojí na pevných základoch a stojí za to! Aj takto by sa dali charakterizovať výsledky obstarávania projektov verejných a súkromných investícií, pri ktorom je vďaka architektonickej súťaži od začiatku jasné, kam toto úsilie smeruje. Na rozdiel od obchodných súťaží za najnižšiu cenu má v takomto prípade investor, verejná správa a verejnosť predstavu, ako bude finálna investícia vyzeráť a fungovať. Na základe vybraných realizácií to môžeme zažiť aj osobne už dnes.

1

Kulturpark v Košiciach

Autori: zerozero - Irakli Eristavi, Pavol Šilla, Gabriel Boženík,

Marcel Benčík, Milan Vlček, Silvia Šillová

Súťaž: 2009, vyhlasovateľ mesto Košice

Realizácia: 2013

CE ZA AR 2014 - víťaz kategórie Exteriér

a občianske a priemyselné budovy

Revitalizácia košických kasární bola vlajkovou loďou kultúrnej infraštruktúry Hlavného európskeho mesta kultúry 2013. Dlho predtým aj potom šlo o jedinú novú kultúrnu infraštruktúru v krajine. Tento projekt bol prelomový aj preto, lebo rozsahom, kvalitou a funkciou sú exteriér a interiérový rovnocenné. Spolu tvoria celok - Kulturpark.

2

Dostavba areálu MZV SR v Bratislave

Autori: Ján Pavúk, Il'ja Skoček

Súťaž: 2011, vyhlasovateľ MZV SR

Realizácia: 2016

CE ZA AR 2016 - nominácia v kategórii

Občianske a priemyselné budovy

Po roku 1989 štát len minimálne investuje do vlastných objektov na reprezentáciu a administráciu štátnej správy. Dostavba objektu ministerstva zahraničných vecí je typológiou, ktorá by mohla byť v súťažiach azda viac zastúpená. V tomto prípade vznikla hodnotná stavba, ktorá bude ešte veľmi dlho slušnou uličnou fasádou našej zahraničnej politiky.

3

Mestský úrad v Leopoldove

Autori: zerozero - Irakli Eristavi, Pavol Šilla, Juraj Červený

Súťaž: 2014, vyhlasovateľ mesto Leopoldov

Realizácia: 2022

Nemenej dôležitá je aj reprezentácia a priestor na služby občanom v miestnych samosprávach. Mesto Leopoldov sa len nedávno stalo mestom, a preto jednou z jeho prvých úloh bolo premeniť starý obecný úrad na mestský úrad. Prvá súťaž svojho druhu v krajine vyniesla mestu titul Patrón architektúry. Dnes realizované dielo bude zaslúžene bojovať o ceny za najlepšiu domácu architektúru.

Foto: zerozero

Foto: Ján Pavúk

Foto: Matej Hakár

Foto: Otto Vollmann, Matej Kováč

Foto: Ján Kekeli

4

Park Jama v Bratislave

Autori: Martin Berežný, Eugen Lipka

(krajinný architekt), Katarína

Fejo-Boháčová, Daniel Šubín

Súťaž: 2014, vyhlasovateľ Bratislava-Nové Mesto

Realizácia: 2017

CE ZA AR 2019 - nominácia v kategórii Exteriér

Keď boli revitalizácia a priestorová recyklácia ešte len okrajovými témami, bratislavská mestská časť Nové Mesto sa pustila do ambiciózneho plánu na premenu pustného štadióna na park. Vznikol atraktívny multifunkčný mestský exteriér na oddych a šport. Zaslúžil by si nasledovníkov aj v iných kútoch Slovenska.

5

Monument v Majeri v Banskej Bystrici

Autori: Benjamín Bráďňanský, Vít Halada,

Maroš Greš

Spolupráca: Lukáš Kramarčík, Boris Meluš

Súťaž: 2016

Realizácia: 2019

CE ZA AR 2020 - víťaz kategórie Exteriér

Téma pamätníkov a pietnych miest je vážna. Aj preto, lebo sú architektúrou na najvyššej symbolickej úrovni. Úspech monumentu pre vojenský cintorín z 1. svetovej vojny v Banskej Bystrici sa dostal až za hranice Slovenska a to sa nedeje často. Želajme oceľovému monumentu, nech na tomto mieste večne pripomína svoje poslanstvo.

Martin Zaiček

KONSEPTI V SNG

Spoločnosť Konsepti od roku 1997 dodáva do slovenských domácností, kancelárií aj reštaurácií výnimočný nábytok a interiérové doplnky. Tento rok dokončila dodávku interiéru do jedinečného projektu Slovenskej národnej galérie v Bratislave. Ako hlavný partner DAAD 2023 chce práve v prostredí SNG predstaviť verejnosti niekoľko výrazných kolekcí zo súčasnosti aj z minulých období. Capitol Complex od Pierra Jeannereta (Cassina), kolekcia Le Bambole Maria Belliniho (B&B Italia) a Pebble Rubble, ktoré navrhlo štúdio Front Design (Moroso) - tieto mimoriadne projekty „písali“ dejiny interiérového dizajnu a majú úzku väzbu na architektúru, nové technológie či na prírodu a udržateľnosť.

OCTAHEDRAL BODY/JTRE

Eurovea City, nábrežie Dunaja, Bratislava

Autor: Viktor Frešo

JTRE vo svojich projektoch už tradične dáva priestor umeniu. K sochám v River Parku či v Zuckermendli pribudne Octahedral Body od Viktora Freša, ktorý vyhral vo verejnej súťaži. Octahedral je geometrická sústava atómov voľne levitujúcich okolo centrálného atómu. Je to molekulárny vzorec, ktorý implementáciou do fyzického tela prináša perspektívu fyzického prenosu ľudského tela do chemického vzorca. S výškou 13 metrov bude neprehliadnuteľnou dominantou nábrežia na novom námestí pri mrakodrape Eurovea Tower.

Fotíme architektúru

Fotografia má v architektúre nezastupiteľnú úlohu. Pomerne často, ako plynie čas, zostáva jediným svedectvom o existencii budovy či interiéru, a to nemáme na mysli len fyzické miznutie architektonických diel, ale aj ich zanášanie pribúdajúcimi prevádzkovými vrstvami. Fotografi by určite mohli rozprávať farbisté príbehy o tom, čo všetko musia podstúpiť a urobiť pre perfektný záber. Taký, ktorý nielenže reprezentuje ich profesionálny postoj, ale aj architektonickú ideu v jej čírej podstate. Pri fotení architektúry však nejde len o službu architektom. Je to širošia krajina možností, ako nazerať na prostredie, ktoré nás obklopuje. Nové, ale aj staré, premenlivé či zanikajúce. Túto rôznorodosť reprezentuje aj desať autorských pohľadov na architektúru na Slovensku na výstave v priestoroch SNG.

Vystavujúci autori a autorky:

Matej Hakár, Tomáš Manina, Nora Jakub, Ľubo Stacho a Monika Stacho, Olja Triaška Stefanovič, Štefan Cipár, Dávid Palička, Martina Hončárová, Peter Jurkovič, Peter Čintalan a Stanislav Holota/Dynammeet studio

FOTOGRAFIA
ARCHITEKTÚRY

JTRE
DÁVAME PRIESTOR

Fotím. Fotíš. Fotíme. Profesionálne, amatérsky, so zámerom ďalšej prezentácie na sociálnych sieťach alebo len tak pre seba. JTRE ako dlhoročný partner DAAD prišiel s myšlienkou vytvoriť v spolupráci s organizátormi súťaž Fotografia architektúry. Osloviť profesionálov, amatérov, študentov či laickú verejnosť, aby sa podelili s fotografiami architektúry exteriéru, interiéru, novostavieb, rekonštrukcií, jednoducho všetkého, čo s ňou súvisí.

V rámci tohto ročníka DAAD chceme otvoriť tému diskusiou s rešpektovanými slovenskými fotografmi dňa **2. 6. 2023 o 18.00** aj za účasti známeho belgického fotografa Filipa Dujardina. V átriu Slovenskej národnej galérie môžete počas celého týždňa navštíviť vernisáž ich fotografií.

www.jtre.sk

Olja Triaška Stefanovič:
Kúpele Grössling, Bratislava,
2012; architekti: Adalbert
Swoboda, Lajos Gatzl,
Fridrich Weinwurm a Ignác Vécsei

Ľubo Stacho a Monika
Stacho: Dom umenia,
Piešťany, 1980; architekt:
Ferdinand Milučký

Martina Hončárová: 48.656675,
21.793285,
Slovensko, 2022

Dávid Palička: Most
SNP, Bratislava, 2023;
architekti: Jozef
Lacko, Ladislav Kušnír,
Ivan Slameň

Štefan Cipár:
Najvyšší súd SR,
Bratislava, 2019;
architekt: Vladi-
mír Dedek

IKONY: Vladimír Deděček

Čas stoličiek. Dejiny sedenia

Päť sezón: Záhrady Pieta Oudolfa

Veľké uši počúvajú nohami

Maija Isola: majsterka farby a formy

IKONY: Martin Kusý a Pavol Paňák

Koolhaas Houselife

RAMS

Za hranicami života foriem

DAAF/Dni architektúry a filmu

Festival Dni architektúry a dizajnu (DAAF) je paralelným podujatím DAAD, ktoré každoročne vyberá najhodnotnejšie dokumentárne alebo umelecké filmy o architektúre, architektoch, ale aj o mestách a ľuďoch, ktorým architektúra zmenila život.

IKONY: Vladimír Deděček

Réžia: Jana Durajová

Dielo Vladimíra Deděčka charakterizujú ambiciózne hmotové a priestorové koncepcie. Silné gestá týchto objektov dodnes vzbudzujú zasluženú obdiv.

Čas stoličiek. Dejiny sedenia

Réžia: Heinz Büttler

Režisér Heinz Büttler skúma zbierku 125 stoličiek z Múzea dizajnu Vitra, ktorá dokumentuje dejiny sedenia od roku 1800. Nejde však len o stoličky ako o úžitkové predmety, ale o fenomén, ktorý reprezentujú vo svete dizajnu.

Päť sezón: Záhrady Pieta Oudolfa

Réžia: Thomas Piper

Piet Oudolf je žijúca legenda krajinskej architektúry. Film predstavuje intímny pohľad na jeho život a prácu, približuje nielen jeho profesionálny prístup, ale otvára aj nové pohľady, ako sa pozeráť na svet okolo seba.

Veľké uši počúvajú nohami

Réžia: Ila Beka, Louise Lemoine

Dojímavý príbeh thajského architekta Boonserma Premthadu, ktorý je od narodenia hluchý. Postihnutie ho viedlo k vytvoreniu architektúry zmyslov, v ktorej sa zvukové vibrácie stávajú hlasom priestoru.

Maija Isola: majsterka farby a formy

Réžia: Leena Kilpeläinen

Maija Isola bola jednou z prvých dizajnérok fínskej spoločnosti Marimekko. Jej látky v 50. a 60. rokoch minulého storočia spôsobili revolúciu vo fínskych domácnostiach a potom dobyli celý svet.

IKONY: Martin Kusý a Pavol Paňák

Réžia: Lucia Kašová

Filmová esej približuje nuansy autorských postojov Martina Kusého a Pavla Paňáka a prináša námety na premýšľanie o tom, aký dosah môže mať architektúra na kvalitu verejného života.

Koolhaas Houselife

Réžia: Beka & Lemoine

Hrdinkou filmu je Guadalupe Acedo, ktorá sa stará o nezvyčajnú domácnosť Domu v Bordeaux – slávneho projektu architekta Rema Koolhaasa. Film vtipne vstupuje do intimity jedného z majstrovských diel súčasnej architektúry.

RAMS

Réžia: Gary Hustwit

Nemecký dizajnér Dieter Rams navrhol stovky každodenných predmetov. Napriek tomu hovorí: „Keby som to mal zopakovať, nechcel by som byť dizajnérom. V tomto svete je priveľa nepotrebných vecí.“

Za hranicami života foriem

Réžia: Francesco Conversano, Nene Grignaffini

Film sa venuje dvom dielam dvoch veľkých talianskych architektov 20. storočia – pohrebnému komplexu Brion v San Vito d'Altivole od Carla Scarpu a cintorínu San Cataldo v Modene od Alda Rossiho.

DNI ARCHITEKTÚRY A FILMU + ARCHITEKTI ŠEBO LICHÝ

Architektonická kancelária Architekti Šebo Lichý patrí k etablovaným a známym ateliérom. Okrem vlastnej praxe sa angažujú aj v oblasti vzdelávania. V spolupráci s ITB Development zorganizovali pre študentov architektúry súťaž Raketová základňa na Devínskej Kobyle. Do ideovej súťaže sa prihlásili študenti z celého sveta (Filipíny, Mexiko, Čína, Veľká Británia a iné). Architekti Šebo Lichý sú zároveň hlavným partnerom festivalu DAAF 2023.

